

УДК 303.823.3: 331.108: 631.15

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ПЕРСОНАЛОМ

І. Баланюк, д. е. н., професор,

Л. Сас, к. е. н.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Баланюк І., Сас Л. Забезпечення персоналом аграрних підприємств

У статті висвітлено віковий, статевий та освітній склад працівників аграрних підприємств області. Розглянуто показники розвитку, мотивації та руху персоналу.

Ключові слова: персонал, кількість, статево-віковий склад, освітній склад, розвиток, мотивація.

Balanyuk I., Sas L. Providing of agrarian enterprises personnel

Age, sexual and educational composition of agrarian enterprises workers of region are reflected in this article. The indexes of personnel development, motivation and movement are considered.

Key words: personnel, quantity, sexual-age-old composition, educational composition, development, motivation.

Баланюк І., Сас Л. Обеспечение персоналом аграрных предприятий

В статье рассматривается возрастной, половой и образовательный состав персонала аграрных предприятий области. Рассмотрены показатели развития, мотивации и движения персонала.

Ключевые слова: персонал, численность, половозрастной состав, образовательный состав, развитие, мотивация.

Постановка проблеми. Організація діяльності суб'єктів господарювання аграрного сектору потребує раціонального використання ресурсів і факторів виробництва. Провідне місце серед них належить людському чиннику, який задіює всі інші види ресурсів та є об'єктом і суб'єктом управлінських дій. Аналіз персоналу є одним з основних напрямів організації аналітичної роботи в підприємстві й потребує ґрунтовного вивчення. Ефективне управління персоналом сприяє покращанню діяльності підприємства в цілому та підвищенню всіх інших показників його функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці забезпечення персоналом аграрних підприємств та управління ним у своїх працях приділяли увагу такі вчені, як О.М. Бородіна, Н.І. Василенка, В.В. Вітвіцький, Й.С. Завадський, М.А. Лендел, М.Й. Ма-лік, Г.В. Осовська, Ф.І. Хміль, Є.І. Ходаківський, Г.В. Черевко, О.Г. Шпикуляк, В.В. Юрчишин, К.І. Якуба та ін.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення основних кількісно-якісних характеристик персоналу аграрних підприємств області та показників управління ним.

Виклад основного матеріалу. Аналіз забезпечення персоналом аграрних підприємств доцільно здійснювати в розрізі кількісного, статево-вікового та освітнього складу, а також рівня розвитку, мотивації та руху працівників.

Кількість персоналу аграрних підприємств області протягом аналізованого періоду суттєво скоротилася. Свою діяльність зазначені суб'єкти господарювання здійснювали в основному завдяки праці штатного персоналу, проте залучали також позаштатних осіб, що підтверджується даними, наведеними в табл. 1. За поданими в ній показниками можна зробити висновки:

1. Середньооблікова кількість працівників сільського господарства у 2010 р. порівняно з 2006 р. знизилася більше ніж удвічі і склала 40,8%.

2. Основну частку персоналу становили штатні працівники – 91,3–95,9%, яка, проте,

знизилася у 2010 р. порівняно з 2006 р. на 3,3 відсоткового пункта.

Таблиця 1

Кількісний склад працівників сільського господарства Івано-Франківської області й пов'язаних із ним послуг

Показник	Одиниця виміру	Рік					2010 р. порівняно з 2006 р., %
		2006	2007	2008	2009	2010	
Середньооблікова кількість працівників, усього	осіб	9993	8513	7478	5186	4081	40,8
у тому числі кількість штатних працівників	осіб	9453	8163	7168	4799	3724	39,4
	%	94,6	95,9	95,9	92,5	91,3	- 3,3*
кількість нештатних працівників	осіб	540	350	310	387	357	66,1
	%	5,4	4,1	4,1	7,5	8,7	3,3*
з них зовнішні сумісники	осіб	366	185	202	155	69	18,9
	%	3,7	2,2	2,7	3,0	1,7	- 2,0*
працюючі за цивільно-правовими договорами	осіб	174	165	108	232	288	165,5
	%	1,7	1,9	1,4	4,5	7,0	5,3*

* – відсоткові пункти.

Розраховано за даними джерел: [1, с. 183–190; 2, с. 182–191; 3, с. 184–195; 4, с. 186–193; 5, с. 134–149].

3. Серед позаштатних працівників частка зовнішніх сумісників складає 1,7–3,7%. За 2006–2010 рр. їх питома вага знизилася на 2 відсоткових пункти, а кількість зросла на 18,9%. Частка працюючих за цивільно-правовими договорами становить 1,4–7,0%. Протягом аналізованого періоду значно зросла їх кількість – на 65,5%, а питома вага – на 5,3 відсоткового пункта.

Вищезазначене варто доповнити висновками з табл. 2, у якій наведено дані сільськогосподарських підприємств, що звітують за ф. №50-сг “Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств”.

1. Зростання кількості сільськогосподарських підприємств на 8 одиниць (9,5%) і площі сільськогосподарських угідь на 45,2 тис. га (84,2%) протягом 2006–2010 рр. не зумовило збільшення кількості працівників.

2. Середньооблікова кількість працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві у 2010 р., порівняно з 2006 р. знизилася й склала 60,9%. У тому числі кількість зайнятих у

рослинництві становила 73,8%; у тваринництві – 52,3%.

3. У розрахунку на підприємство кількість працівників знизилася майже наполовину й склала 52,9%; на 1 тис. га сільськогосподарських угідь – 33%. Така ситуація, ймовірно, зумовлена підвищенням механізації та автоматизації сільськогосподарських робіт, які спричинили зменшення обсягу ручних видів робіт.

4. Частка працівників, зайнятих у рослинництві, становила 40,2–48,7% і зросла на 8,5 відсоткового пункта; зайнятих у тваринництві – 51,3–59,8% і, відповідно, знизилася на 8,5%, що пояснюється значним скороченням галузі тваринництва й трудомісткістю галузі рослинництва.

У статевій структурі працівників аграрних підприємств переважають чоловіки. Персонал представлений здебільшого особами молодого й середнього віку.

З даних табл. 3 можемо зробити узагальнення про якісний склад працівників сільського господарства Івано-Франківської області, зокрема його статеву та вікову структуру:

1. Питома вага жінок у складі персоналу становила 40,0–43,0%. Упродовж аналізованого періоду (2006–2010 рр.) їхня частка знизилася на 0,9 відсоткового пункту. Абсолютна кількість працівників жіночої статі теж скоротилася й у 2010 р. порівняно з 2006 р. становила 39,7%.

2. У віковому складі переважна частка належить особам віком 35–49 років – 43,2–49,1% облікової кількості штатних працівників, проте їхня питома вага знизилася на 4,8%; кількість працівників цієї вікової категорії знизилась і у 2010 р. порівняно з 2006 р. склала 36,6%.

Таблиця 2

**Забезпечення персоналом сільськогосподарських підприємств
Івано-Франківської області**

Показник	Одиниця виміру	Рік					2010 р. порівняно з 2006 р., %, разів
		2006	2007	2008	2009	2010	
Кількість сільськогосподарських підприємств	од.	84	81	113	107	92	109,5
Площа сільськогосподарських угідь	тис. га	53,7	61,6	98,9	108,4	98,9	184,2
Середньооблікова кількість працівників, зайнятих у сільсько-господарському виробництві:	осіб	5842	5123	5125	4283	3559	60,9
у т.ч. зайнятих у рослинництві:	осіб	2347	2208	2332	1935	1732	73,8
	%	40,2	43,1	45,5	45,2	48,7	8,5*
зайнятих у тваринництві:	осіб	3495	2915	2793	2348	1827	52,3
	%	59,8	56,9	54,5	54,8	51,3	- 8,5*
у розрахунку на підприємство	осіб	70	63	45	40	37	52,9
на 1 тис. га сільськогосподарських угідь	осіб	109	83	52	40	36	33,0

* – відсоткові пункти.

Розраховано за даними джерел: [6, с. 1; 7, с. 1; 8, с. 1; 9, с. 1; 10, с. 1].

Таблиця 3

**Статеві-віковий склад працівників сільського господарства
Івано-Франківської області й пов'язаних із ним послуг**

Показник	Одиниця виміру	Рік					2010 р. порівняно з 2006 р., %
		2006	2007	2008	2009	2010	
Облікова кількість штатних працівників	осіб	9347	8190	6706	4922	3793	40,6
із них жінки	осіб	4002	3305	2885	1967	1590	39,7
	%	42,8	40,4	43,0	40,0	41,9	- 0,9*
в обліковій кількості штатних працівників особи у віці 15–34 роки	осіб	2353	1967	1651	1233	1151	48,9
	%	25,2	24,0	24,6	25,0	30,3	5,1*
35–49 років	осіб	4486	4025	3192	2391	1640	36,6
	%	48,0	49,1	47,6	48,6	43,2	- 4,8*
50–54 роки	осіб	1490	1213	1050	731	615	41,3

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ

	%	15,9	14,8	15,7	14,9	16,2	0,3*
55–59 і більше років	осіб	1018	985	813	567	387	38,0
	%	10,9	12,0	12,1	11,5	10,2	-0,7*

* – відсоткові пункти.

Розраховано за даними джерел: [1, с. 60–69; 2, с. 58–67; 3, с. 62–73; 4, с. 62–75; 5, с. 66–71].

Питома вага працівників у віці 15–34 роки становила 24,0–30,3% і зросла на 5,1%, їхня кількість знизилася й склала 48,9%. Частка працівників віком 50–54 роки становила 14,8–16,2% і зросла на 0,3 відсоткового пункта; їхня кількість знизилася й становила 41,3%. Особи віком 55–59 і більше років становили 10,2–12,1% облікової кількості

працівників, їхня частка знизилася на 0,7 відсоткового пункта. Кількість цієї вікової категорії персоналу скоротилася й склала 38%.

Аналіз освітнього рівня працівників сільського господарства засвідчив низьку частку працівників із вищою освітою (табл. 4):

Таблиця 4

Освітній рівень працівників сільського господарства Івано-Франківської області й пов'язаних із ним послуг

Показник	Одиниця виміру	Рік					2010 р. порівняно з 2006 р., %
		2006	2007	2008	2009	2010	
Облікова кількість штатних працівників	осіб	9347	8190	6706	4922	3793	40,6
з них мають вищу освіту	осіб	2120	2067	1873	1455	1131	53,3
	%	22,6	25,2	27,9	29,6	29,8	7,2*
у тому числі неповну й базову вищу	осіб	1172	1162	1030	807	637	54,4
	%	12,5	14,2	15,4	16,4	16,8	4,3*
повну вищу	осіб	948	905	843	648	494	52,1
	%	10,1	11,0	12,5	13,2	13,0	2,9*

* – відсоткові пункти.

Розраховано за даними джерел: [1, с. 60; 2, с. 70; 3, с. 64; 4, с. 68; 5, с. 58].

1. Питома вага осіб з вищою освітою у 2006–2010 рр. склала лише 22,6–29,8%, проте спостерігалось її зростання на 7,2 відсоткового пункта, що є позитивною тенденцією. Кількість працівників із вищою освітою знизилася й у 2010 р. порівняно з 2006 р. склала 53,3%, що зумовлено загальним скороченням їхньої кількості.

2. Частка осіб з повною вищою освітою склала 10,1–13,2% і зросла на 2,9 відсоткового пункта; їхня кількість знизилася і становить 52,1%.

3. Питома вага працівників з неповною та базовою вищою освітою становила 12,5–

16,8%. Їхня частка зросла на 4,3%, кількість знизилася й склала 54,4%.

Важливе значення для ефективного використання персоналу має його розвиток, адже навчання й підвищення кваліфікації працівників сприяє покращанню якості виготовленої продукції, наданих послуг, виконаних робіт і зниженню виробничого травматизму.

Проведений аналіз (табл. 5) свідчить, що аграрні підприємства не приділяють цьому питанню належної уваги, як наслідок – достатньо низький його рівень.

Таблиця 5

Розвиток працівників сільського господарства Івано-Франківської області й пов'язаних із ним послуг

Показник	Одиниця	Рік	2010 р.
----------	---------	-----	---------

	виміру	2006	2007	2008	2009	2010	порівняно з 2006 р., %, разів
Середньооблікова кількість працівників, усього	осіб	9993	8513	7478	5186	4081	40,8
з них здобули нові професії	осіб	1	2	–	–	50	50 разів
	%	0,01	0,02	–	–	1,2	1,2*
підвищили кваліфікацію	осіб	57	129	35	114	16	28,1
	%	0,6	1,5	0,5	2,2	0,4	- 0,2*

* – відсоткові пункти.

Розраховано за даними джерел: [1, с. 69–78; 2, с. 65–76; 3, с. 66–79; 4, с. 68–80; 5, с. 66–71].

З даних табл. 5 робимо такі узагальнення:

1. У 2006 р. навчалася новим професіям одна особа, у 2007 р. – двоє осіб. Упродовж 2008–2009 рр. навчання працівників не проводилося. Ситуація дещо покращилася 2010 р. – нові професії здобули 50 осіб.

2. Кількість працівників, які підвищили кваліфікацію у 2010 р., порівняно з 2006 р. становить лише 28,1% їхньої середньооблікової кількості. Питома вага осіб, які підвищили кваліфікацію, у кількості працівників склала 0,4–2,2% і знизилася на 0,2 відсоткового пункта.

Вагомим детермінантом ефективної праці персоналу є задоволення її матеріальним і

моральним аспектами. Заробітна плата працівників сільського господарства нижча, ніж у галузях промисловості, що спричинює відплив персоналу з аграрного сектору.

Дані, наведені у табл. 6, уможливили такі висновки:

1. Заробітна плата працівників сільського господарства зросла у 2,8 раза, проте її рівень становив лише 48,1–71,4% розміру середньої заробітної плати в промисловості.

2. Позитивним є поступове зменшення різниці між заробітною платою в сільському господарстві та промисловості. Проте така різниця у 2010 р. була достатньо суттєвою й складала майже 30%.

Таблиця 6

Заробітна плата працівників сільського господарства Івано-Франківської області й пов'язаних із ним послуг

Показник	Рік					2010 р. порівняно з 2006 р., %, разів
	2006	2007	2008	2009	2010	
Середня заробітна плата у промисловості, грн	1182,31	1485,47	1837,45	1918	2221	1,9 раза
Середня заробітна плата в сільському господарстві, грн	569,16	765,88	1111,48	1206,52	1586	2,8 раза
Від середньої заробітної плати в промисловості, %	48,1	51,6	60,5	62,9	71,4	23,3*

* – відсоткові пункти.

Розраховано за даними джерел: [1, с. 202–206; 2, с. 201–205; 3, с. 200–206; 4, с. 204–208; 5, с. 149–152].

Про задоволення персоналу умовами праці на аграрних підприємствах свідчать показники його прибуття, вибуття й плинності.

З даних табл. 7 робимо висновки:

1. Протягом 2006–2010 рр. кількість прийнятих осіб знизилася й склала 38,2%,

коефіцієнт їх прибуття становив 35,2–46,8% і знизився на 3 відсоткових пункти.

2. Кількість звільнених осіб також скоротилася і 2010 р. порівняно з 2006 р. становила 45,1%, що спричинено значним скороченням загальної кількості працівників

аграрних підприємств. Коефіцієнт вибуття персоналу становив 51,1–66,7% і зріс на 6,3 відсоткового пункта.

3. У тому числі з причин скорочення штатів звільнено 0,7–10,0% персоналу; основна частка звільнень – через плинність кадрів – 87,2–98,0% вибулих працівників. Коефіцієнт плинності становив 45,8–57,0%, тобто практично половину середньооблікової кількості штатних працівників, і у 2010 р. порівняно з 2006 р. зріс на 0,9 відсоткового пункта, що є негативною тенденцією й свідчить про незадоволення персоналу умовами праці в аграрних підприємствах.

Коефіцієнт прибуття персоналу в основному зумовлений значним його вибуттям. Окрім того, робочі місця, які стали вакантними, повною мірою не укомплектовувалися новими працівниками.

Висновки. Аналіз кількісно-якісного складу персоналу аграрних підприємств області засвідчив, що загальна їхня кількість за період, обраний для дослідження, скоротилася. Зменшилася кількість працівників у розрахунку на підприємство й на площу сільськогосподарських угідь, незважаючи на їхнє зростання.

Таблиця 7

**Рух персоналу сільськогосподарських підприємств
Івано-Франківської області**

Показник	Одиниця виміру	Рік					2010 р. порівняно з 2006 р., %
		2006	2007	2008	2009	2010	
Середньооблікова кількість штатних працівників	осіб	9993	8513	7478	5186	4081	40,8
Прибуло (прийнято)	осіб	4680	3128	2884	1828	1787	38,2
Коефіцієнт прибуття персоналу	%	46,8	36,7	38,6	35,2	43,8	- 3,0*
Вибуло (вивільнено)	осіб	6036	4349	4240	2724	2724	45,1
Коефіцієнт вибуття персоналу	%	60,4	51,1	56,7	52,5	66,7	6,3*
Вибуло з причини скорочення штатів	осіб	247	67	29	272	102	41,3
	% до вибулих	4,1	1,5	0,7	10,0	3,7	- 0,4
Вибуло з причини плинності кадрів	осіб	5606	4262	4153	2374	2325	41,5
	% до вибулих	92,9	98,0	97,9	87,2	85,4	- 7,5*
Коефіцієнт плинності кадрів	%	56,1	50,1	55,5	45,8	57,0	0,9*

* – відсоткові пункти.

Розраховано за даними джерел: [1, с. 42–47; 2, с. 41–46; 3, с. 39–45; 4, с. 40–47; 5, с. 32–39].

Основну частку персоналу становили особи молодого й середнього віку переважно чоловічої статі. Низьким є освітній рівень працівників та рівень їхнього розвитку, якому практично не приділялось уваги. Матеріальна мотивація праці персоналу аграрних підприємств нижча, ніж у промисловості. Вищенаведені факти зумовили значний рівень плинності й

неналежне забезпечення підприємств персоналом

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. *Праця Івано-Франківщини 2006 : стат. зб. – Ів.-Франківськ : Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2007. – 299 с.*
2. *Праця Івано-Франківщини 2007 : стат. зб. – Ів.-Франківськ : Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2008. – 338 с.*
3. *Праця Івано-Франківщини 2008 : стат. зб. – Ів.-Франківськ : Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2009. – 299 с.*
4. *Праця Івано-Франківщини 2009 : стат. зб. – Ів.-Франківськ : Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2010. – 336 с.*
5. *Праця Івано-Франківщини 2010 : стат. зб. – Ів.-Франківськ : Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2011. – 299 с.*
6. *Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання за 2006 рік : стат. бюл. – Ів.-Франківськ : Державний комітет статистики України, Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2007. – 111 с.*
7. *Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання за 2007 рік : стат. бюл. – Ів.-Франківськ : Державний комітет статистики України, Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2008. – 109 с.*
8. *Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання за 2008 рік : стат. бюл. – Ів.-Франківськ : Державний комітет статистики України, Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2009. – 110 с.*
9. *Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання за 2009 рік : стат. бюл. – Ів.-Франківськ : Державний комітет статистики України, Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2010. – 108 с.*
10. *Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання за 2010 рік : стат. бюл. – Ів.-Франківськ : Державний комітет статистики України, Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2011. – 110 с.*

